

I det sjette Møde 1919—20 holdt Kunstmaler Axel Jarl Foredrag om »Buddhistisk Birma«. Lysbilleder.

Ved Generalforsamlingen den 27. April 1920 genvælgtes til Medlemmer af Selskabets Raad: Viceadmiral C. F. Wandel, Direktør, Dr. phil. V. Madsen, Professor, Dr. phil. Th. Thoroddsen, Kommandør G. Holm, Konferensraad C. Ryberg, Generalmajor F. Hegermann-Lindencrone, Admiral A. de Richelieu, Kommandør C. Bloch, Lektor A. Stockmarr, Statsgeolog, Cand. polyt. A. Jessen, Oberstløjtnant N. P. Johansen, og nyvalgte Højesteretssagfører F. Bülow og Generalkonsul C. H. Arntzen.

I Raadsmødet den 11. Maj 1920 genvælgtes de efter Tur afgaaende Medlemmer af Bestyrelsen: Viceadmiral C. F. Wandel, Direktør, Dr. phil. V. Madsen og Professor, Dr. phil. Th. Thoroddsen.

Efter Forslag af Selskabets Bestyrelse og Raad vedtoges det paa Generalforsamlingen den 27. April 1920 at fastsætte Medlemskontingentet til 10 Kr. aarlig baade for Damer og Herrer foruden det sædvanlige Indskrivningsbeløb: 2 Kr. Endvidere vedtoges det at forhøje Prisen paa Geografisk Tidsskrift til 10 Kr. aarlig for Ikke-Medlemmer og 5 Kr. aarlig for Medlemmer af Selskabet.

Etnografiske Problemer i Grønland.

Af

mag. scient. Kaj Birket-Smith.

Siden den daværende Løjtnant i Søværnet Gustav Holm i 1884 som den første Evropæer gæstede den lille Eskimo-Stamme ved Angmagssalik og i dens Midte forfattede sit klassiske Værk om Angmagssalikkernes Liv og Tro, deres Jagter, Vaaben og Redskaber, er der fra dansk Side draget et stort Materiale frem til Belysning af Grønlands Etnografi. Et Vendepunkt i Forskningen betød desuden Prof. Steensby's Arbejde fra 1905 om Eskimo-Kulturens Oprindelse. Det blev det første, bestemmende Skridt paa en sidenhen stadig fulgt Bane, hvis Maal er at se Eskimoernes Kultur som et Led i hele den arktiske Kulturudvikling. Vi er ganske vist endnu ikke naaet saa vidt, at vi kan løse Hovedspørgsmaalene inden for Grønlands Etnografi; men vi er dog naaet langt nok til at stille dem, og det er allerede af Betydning. Nu da tilmed den enestaaende djærvt gennemførte 2den Thule-Ekspedition har bragt Visshed paa et overordentlig vigtigt Punkt, hvor vi tidligere stod ganske uvidende, kan der være Grund til at samle, hvad vi véd, og paapege de Opgaver, der formentlig i den nærmeste Fremtid særlig vil sysselsætte Forskningen.

Styrelsen af Kolonierne i Grønland og Kommissionen for Ledelsen af de geografiske og geologiske Undersøgelser sammesteds skylder jeg Tak

for Hjælp paa forskellig Maade. Værdifulde Oplysninger har jeg endvidere modtaget af Polarforskerne Knud Rasmussen og Peter Freuchen, Mag. Morten P. Porsild, Leder af den Arktiske Station paa Disko, og Hr. Johan Petersen, tidl. Bestyrer i Angmagssalik. Ogsaa disse Herrer beder jeg modtage min Tak.

I.

Bopladser og forladte Kyster.

Grønland og Eskimo-Området. — Grønland ligger i Udkanten af den beboede Verden. Den grønlandske Kultur er en udpræget »Randkultur«, som Ratzel kalder det. Dels paa Grund af den afsides Beliggenhed, dels som Følge af den haarde, arktiske Natur har Grønlands Eskimoer været nødt til at fastholde Kulturelementer, som hos de øvrige amerikanske og asiatiske Polarfolk forlængst er gaaet til Grunde.

Grønlands Kultur er imidlertid en Randkultur i dobbelt Forstand. Selv inden for Eskimo-Området indtager Grønland en Randstilling. Grønland er saa at sige leddet til de øvrige Eskimo-Egne i det yderste Nord ved Hjælp af det næsten ubeboede, arktiske Ørige. Samfærdsel med andre Eskimo-Stammer har kun været mulig over Smith-

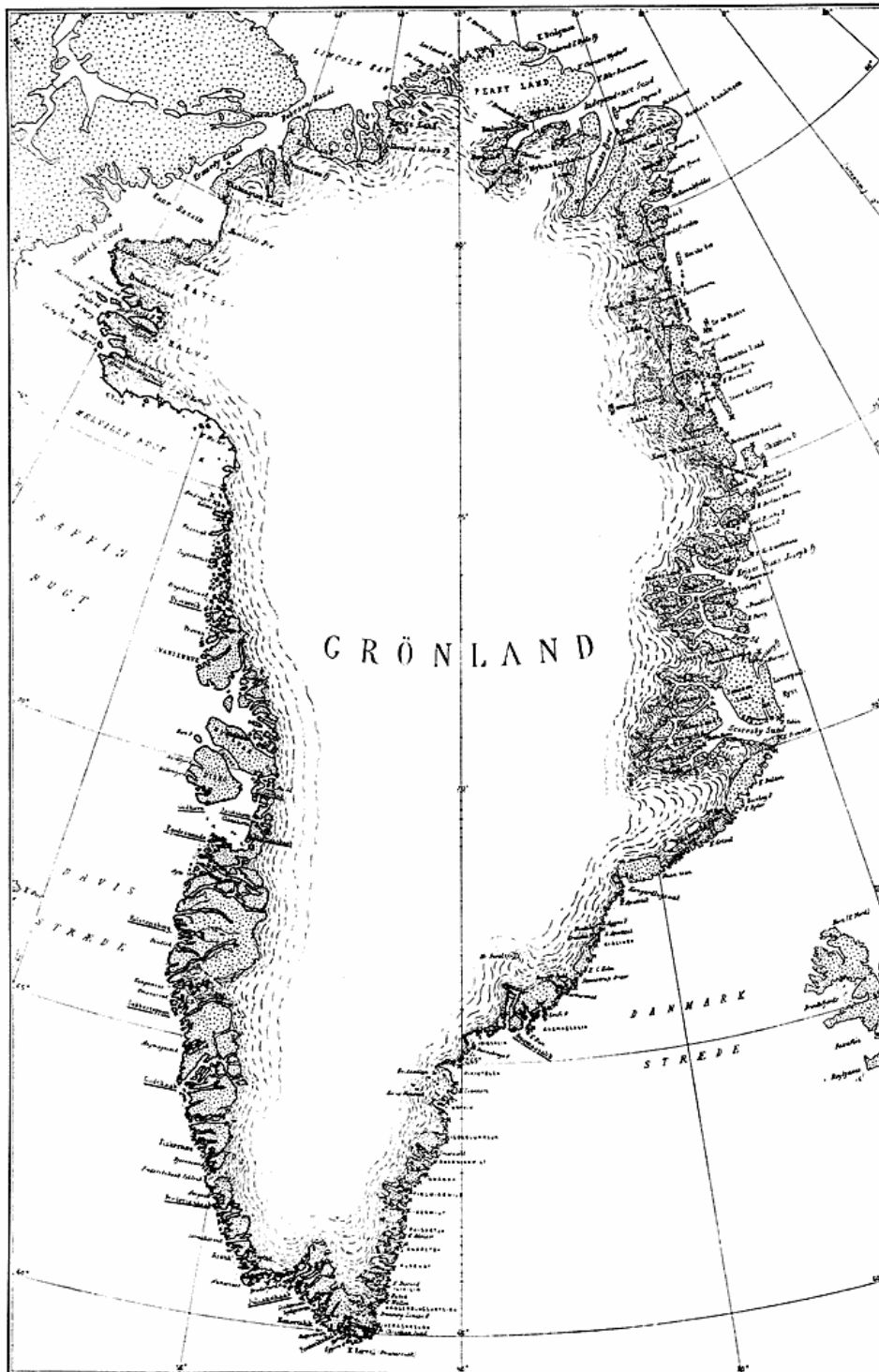

Fig. 1. Kort over Bebyggelsen i Grønland. De tykke optrukne Linjer betegner jævnligt beboet Kyst, Kryssene Ruinpladser uden for denne.

Sund og de endnu nordligere, arktiske Kanaler. Det er meget usandsynligt, at der nogen Sinde har været nogen Forbindelse tværs over Davis-Strædet. Denne isolerede Stilling har haft en betydelig Indflydelse paa den grønlandske Kultur.

Kap York-Distriktet.

— I Kap York-Distriktet ved Smith-Sund lever Polar-Eskimoerne, Jordklodens nordligste Beboere. Det er velkendt, at Will. Baffin, Smith-Sunds Opdager, ikke traf Eskimoerne. Da han ikke var i Land paa Kysten, behøver dette dog ikke at betyde, at den dengang var ubeboet. De indfødte i Vest-Grønland vidste fra gammel Tid, at der levede en Stamme højt mod Nord, og allerede Egede'rne synes at have hørt om den¹⁾. Minder om gammelt, indbyrdes Samkvem lever den Dag i Dag baade ved Kap York og i Vest-Grønland²⁾. Polar-Eskimoerne blev først

¹⁾ Hans Egede: Det gamle Grønlands nye Perustration: eller Naturel-Historie &c. København 1741. S. 2. — Paul Egede: Efterretninger om Grønland uddragne af en Journal 1721—88. København s. a. S. 239.

²⁾ Knud Rasmussen: Grønland langs Polhavet. København 1919. S. 53 ff., 66 ff.

opdaget i 1818 af John Ross, som kaldte dem »Arctic Highlanders« og gav en levende Skildring af sit Møde med Stammen¹⁾. Senere blev Navnet Smith-Sund Eskimoer foreslaaet. Betegnelsen Polar-Eskimoer blev givet dem af den danske, literære Ekspedition 1903 og er nu herskende i dansk Literatur.

Polar-Eskimoerne udgør kun en lille Stamme paa 240 Individuer (³¹/₁₂ 1918). Deres Jagtomraade spænder imidlertid over enorme Strækninger²⁾, fra Humboldt-Bræen eller endnu nordligere Egne til Kap Holm i Melville-Bugten. Ofte overskrider de Smith-Sund og Ellesmere-Land for at jage Moskusokser paa Heiberg-Land eller gæster Kysten af Jones-Sund, hvor der er god Isbjørnejagt. De store Jagtrejser tilhører de senere Aar, og selv nu ligger Vinterbopladsene inden for langt snævrere Grænser (Fig. 1). Ved Aarhundredets Begyndelse var de spredt mellem Ita (Etab) og Kap York. Bebyggelsens Tyngdepunkter laa i Inglefield-Golf og Wolstenholme-Sund. Nu kan det hændes, at en dristig Jæger slaar sig ned for Vinteren paa Inglefield-Land mellem Ita og Humboldt-Bræen. Syd paa drages de bestandigt af den rige Bjørnejagt i Melville-Bugten, efter at den Literære Ekspedition har gæaabnet Samfærdselen med Vest-Grønlænderne. Deres sydligste Boplads er for Tiden Tugtulgissuaq nær Kap Seddon.

Talrige Ruiner i Distriktet vidner om en gammel Bebyggelse. Den 2den Thule-Ekspedition konstaterede Beliggenheden af 42 gamle Bopladsler mellem Ita og Kap York³⁾.

Vest-Grønland. — I Vest-Grønland har Evroperne truffet de første Spor af et af den nye Verdens Folk. Det omtales i Are Frodes »Islænderbog« fra første Halvdel af det 12te Aarhundrede. Ved Beretningen om Erik den Rødes Opdagelse af Grønland 985 eller 986 fortæller han: »De fandt dér baade mod Øst og Vest Spor af Menneskeboliger, samt Brudstykker af smaa Skindbaade og saadanne Stenredskaber, hvoraf man kunde forstaa, at den Slags Folk havde færdedes dér, som har befolket Vin-

land, og som Grønlænderne [ø: Nordboerne i Grønland] kalder Skrælinger«⁴⁾.

Af disse Ord kan vi sikkert slutte, at Eskimoernes Indvandring i Grønland har fundet Sted før Aar 985. Jeg antager, at man ogsaa tør slutte, at Nordboerne endnu ikke — eller højst ganske kort i Forvejen — havde mødt dem i Grønland, da Are skrev sin Beretning. Ellers vilde han næppe have sammenlignet deres Efterladenskaber med Vinland-Skrælingernes⁵⁾.

Sandsynligvis stiftede Nordboerne Bekendtskab med de grønlandske Eskimoer i det 12te Aarhundrede; thi omtrent 100 Aar efter Are skrev Forfatteren af *Historia Norvegiæ* om »Skrælingerne« i Grønland: »Paa den anden Side Grønlænderne [altsaa Nordboerne] mod Nord er der af Jægere blevet fundet nogle Smaamennesker, som de kalder Skrælinger, og som, naar de i levende Live saares af Vaaben, dør uden Blodtab, men hvis Blod, naar de er døde, ikke vil holde op at flyde; men Jærn mangler de aldeles og bruger Hval[ros]tænder til Pilespidser og spidse Sten til Knive«⁶⁾.

Vi skal ikke her give nogen udførlig Fremstilling af Nordbo-Bygdernes temmelig udviklede Tragedie⁷⁾. Kun nogle Begivenheder, der er af Interesse i Forbindelse med den eskimoiske Indvandring, skal her omtales. Ved Midten af det 14de Aarhundrede blev den nordligste og mindste af de to Kolonier, Vesterbygden, som laa i det nuværende Godthaab-Distrikt, ødelagt af Eskimoerne, der var under Fremrykning nordfra. Ivar Baardsøn, som bestyrede Bispeforretningerne i Grønland c. 1341—68, beretter saaledes: »Nu har Skrælingerne hele Vesterbygden. Der er dér hverken Heste, Geder, Kvæg, Faar, alt vildt og ingen Folk, hverken Kristne eller Hedninger.«

I 1379 skal Eskimoerne have angrebet Østerbygden, der hovedsagelig laa i det nuværende Julianehaab-Distrikt. De dræbte 18 Mænd og bortførte 2 Drengene som Trælle. Den endelige Ødelæggelse kendes ikke fra nogen historisk Beretning. Vi har imidlertid andre Kilder, nemlig de eskimoiske Sagn, der uden Tvivl er fuldt paalidelige

¹⁾ John Ross: A voyage of discovery ... for the purpose of exploring Baffin's Bay, and inquiring into the probability of a North-West Passage. London 1819. S. 80 ff.

²⁾ Knud Rasmussen: Grønl. I. Polh. S. 100, 102, 107 ff.

³⁾ Lauge Koch: Oversigt over II. Thule-Ekspeditionens videnskabelige Resultater. (Naturens Verden. Bd. II. København 1918.) S. 500.

⁴⁾ Jf. Daniel Bruun: Erik den Røde og Nordbokolonierne i Grønland. København 1915. S. 18.

⁵⁾ Jf. Kaj Birket-Smith: Skrælingerne i Vinland og Eskimoernes Sydost-Grænse. (Geografisk Tidsskrift. Bd. XXIV. København 1918.) S. 162.

⁶⁾ Dan. Bruun. I, c. S. 138.

⁷⁾ Jf. Dan. Bruun, I c. S. 135 ff.

i Hovedsagen. De forskellige Varianter stemmer i det væsentlige overens: Eskimoerne kom sydfra, overfaldt Nordboerne, hvis Førere var Ungortôq og Ulavik (Yngvar og Olaf?), og brændte det Hus, hvor de havde søgt Tilflugt. Hvad Stedet for Begivenheden angaar, kan Sagnene deles i to Grupper, af hvilke den ene henlægger Scenen til Ameralik-Fjord (Vesterbygden), den anden til Qaqortoq nær Julianehaab, det Sted hvor den bedst bevarede Kirkeruin fra Nordboliden er fundet. En omhyggelig Undersøgelse har ført Will. Thalbitzer til det Resultat, at Begivenhederne har fundet Sted i det sydlige, men senere er blevet lokaliserede ved Ameralik¹⁾. Beretningerne herfra er magre og blandet sammen med fremmede Sagnmotiver, mens de sydpaa ikke alene er fyldige og ensartede, men tillige røber en Overensstemmelse mellem de eskimoiske og de nordiske Stedbetegnelser, som ikke kunde være nøjere. Tilbage staar den Omstændighed, at de angribende Eskimoer kom sydfra, o: rundt om Kap Farvel. Vi skal senere se, at den eskimoiske Indvandring formodentlig gik langs Vestkysten og derfra til Østkysten. Denne Antagelse strider selvfølgelig ikke mod det eskimoiske Sagn, for vi har jo set, at allerede Erik den Røde fandt Spor af Eskimoer paa Vestkysten, og de kan netop hidrøre fra tidlige Indvandrere, som er draget videre mod Øst. I Virkeligheden synes en Sagaberetning om en Rejse, der c. 1000 skal være foretaget af Torgils Orrabeinsfostre, at tyde paa, at den sydlige Østkyst allerede da var beboet.

Den svenske Hydrograf O. Petterson har fremsat den Hypotese, at det grønlandske Klima i Middelalderen var betydelig mildere end nu. Eskimoerne skulde da have levet i Nord-Grønland; men da Klimaet forværredes, og Havet, hvorfra de hentede deres Føde, dækkedes af Is, fandt de passende Jagtdistrikter i de Egne, hvor Nordboerne levede. Disse blev da angrebet og til sidst helt udryddede²⁾. Denne Klimaforandring er maaske knap til fulde bevist; men selv om den har fundet Sted, vil den sikkert have virket anderledes paa Eskimoerne. Man maa erindre, at Nord-

¹⁾ Will. Thalbitzer: Ethnographical collections from East Greenland. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXIX. København 1914). S. 697 ff.

²⁾ O. Petterson: Climatic variations in historic and prehistoric time. (Svenska hydrografisk-biologiska kommissionens skrifter. Bd. V. Stockholm 1914). S. 11.

Grønland endnu (altsaa efter Klimaforværringen) er beboet, og desuden er hverken Vinteris eller Drivis nogen Ulæmpe for Eskimoerne, naar den da ikke er til Stede i overvældende Mængder. Jeg vil i Virkeligheden anse det for mere sandsynligt, at Eskimoerne har forladt den sydlige Vestkyst, da den østgrønlandske Drivis med sine Masser af Klapmydser ikke mere naaede rundt om Kap Farvel under den milde Periode, hvorefter de er vendt tilbage, da Klimaet paany blev koldere³⁾.

Hvorom alling er, tog Eskimoerne hele Vestkysten i Besiddelse. Sir Martin Frobisher, der som den første Evropæer efter Middelalderen landede paa Grønlands Kyst i 1578, mødte ingen Nordboer, men kun Eskimoer⁴⁾.

— Hele Vestkysten er i vore Dage beboet. Fra Polar-Eskimoernes sydligste Boplads er der kun 2 à 3 Dagsrejser med Hundeslæde til Igdlulik ved Holm's Ø, den nordligste Boplads i Vest-Grønland. Ligesom Polar-Eskimoerne i tidligere Tid ikke gik saa langt sydpaa som nu, saaledes naaede Vest-Grønlanderne ikke saa langt mod Nord. Ogsaa for deres Vedkommende er det Bjørnejagten, der trækker. I 1850 var deres nordligste Boplads Arpik ved Uperniviks Isfjord⁵⁾ og i 1903 Mernoq lidt Syd for Kap Shackleton⁶⁾. Fra Melville-Bugten strækker de beboede Egne sig helt ned til Kap Farvel eller rettere et lille Stykke paa den anden Side dette til Sangmissoq paa den sydligste Østkyst. Vest-Grønlanderne er den Del af Grønlands Befolkning, som er mest paavirket af europæisk Civilisation. Tillige udgør de langt den talrigste Del, nemlig i alt 13,471 Individer (^{31/12} 1918).

Men naturligvis kan der ikke være Tale om nogen tæt Befolkning. Det er som Indbyggerne i f. Eks. Svendborg spredt over en Kyst, der i lige Linje er saa lang som fra København til Rom. Den tætteste Befolkning findes længst mod Syd, i Julianehaab-Distrikt, hvor Drivisen, der om Sommeren staves sammen i Julianehaab-Bugten, skaber

¹⁾ H. P. Steensby: An anthropogeographical study of the origin of the Eskimo culture. (Meddelelser om Grønland. Bd. LIII. København 1917). S. 217.

²⁾ The three voyages of Sir Martin Frobisher in search of a passage to Cathaia and India by the North-West 1576—78. Ed. Richard Collinson. Hakluyt Society ed. London 1867. S. 232, 291 f.

³⁾ H. Rink: Grønland geographisk og statistisk beskrevet København 1857. Bd. I, Kort.

⁴⁾ L. Mylius-Erichsen & H. Moltke: Grønland. København 1906. S. 39 f.

ypperlige Betingelser for Sælfangst. Henved $\frac{1}{4}$ af Vest-Grønlands Indbyggere lever her. Andre Brændpunkter for Bebyggelsen er Godthaab-Fjord, Kysten mellem Sukkertoppen og Holstensborg, Disko-Bugten, Umánaq-Fjord og Upernivik-Distrikt.

Utallige Ruiner forekommer i Vest-Grønland. At nævne alle Steder vilde formodentlig være det samme som at nævne samtlige Lokaliteter, hvor en indbringende Sælfangst kan drives. Jeg kender f. Eks. Beliggenheden af mere end 30 Ruinpladser i det sydlige Egedesminde-Distrikt, og det er maaske ikke Halvdelen af dem, der virkelig findes.

Angmagssalik-Distriktet. — Grønlands Østkyst frembyder langt vanskeligere Levevilkaar end Vestkysten. Kystlandet uden for Indlandsisen er smalle, Klimaet strængere og Farvandet altid opfyldt af næsten uigennemtrængelig Drivis. I vore Dage lever der kun Eskimoer paa et eneste Sted, nemlig i Egnen om Angmagssalik, hvor Kysten bøjer om i Øst—Vest, saa der kommer en delvis Spredning af Ismasserne.

De første kendte Rygter om Befolkningen her naaede til vor Kundskab i 1752. Østkystens Genopdager, Peder Olsen Walløe, traf under sin Overvintring 1751—52 ved det nuværende Julianehaab nogle Øst-Grønlandere fra den da beboede, sydlige Del af Kysten. De fortalte ham bl. a. om Kulusuk, det eneste Sted i Øst-Grønland, hvor man kan fiske Lodder (*Mallotus arcticus*). Dette Sted ligger tæt ved Angmagssalik (☉: »Lodde-Fangstplads«). Desuden nævnedes de nogle beboede Egne hvoriblandt Sermilik¹⁾. Dette er Navnet paa den største Fjord i Angmagssalik-Distriktet.

Den næste Underretning om dette Sted er kun et halvt Aar yngre²⁾. I Sommeren 1752 ankom der til Brødremenighedens Missionsplads Ny Herrnhut en Østlænding. Han kunde berette om nogle Venner, der havde været saa langt mod Nord paa Østkysten, at Solen om Sommeren oplyste Fjældtoppene ved Midnatstid. De havde ogsaa set en smuk Fjord, men havde ikke vovet sig derind af Frygt for de Menneskeædere, som sagdes at holde til dér. Denne Beskrivelse passer paa Angmagssalik-Distriktet. Beskyldningen for Kannibalisme er meget almindelig blandt Eskimoerne.

¹⁾ Peder Olsen [Walløe]: Udtog af en Dagbog holden i Aarene 1751—1753 . . . paa en Reise i Grønland &c. (Samleren. Bd. I København 1787). S. 199, 247.

²⁾ David Cranz: Historie von Grønland. 2. Aufl. Barby & Leipzig 1770. Bd. I. S. 241 ff.

Imidlertid blev selve Navnet Angmagssalik først kendt i 1849. I dette Aar blev et Vandkar og en Øse indsendt til den etnografiske Samling i København af den daværende Bestyrer i Julianehaab. Han havde købt Sagerne af en Familie af Østlændinger, som gæstede Vestkysten, og nævnedes i sin Indberetning Angmagssalik som Sagernes Hjemsted³⁾. I Literaturen forekommer Navnet først i 1877⁴⁾.

Endelig naaede Gustav Holm i 1884 til Angmagssalik. Nogle Medlemmer af Stammen blev truffet allerede ved Igdlularssuk; men Holm fortsatte Rejsen og overvintrede ved Tasiusårssuk-kutdleg. Her er Centrerne for Befolkningen ved de tre Fjorde Sermilik, Angmagssalik og Sermiligåq. Navnet Angmagssalingmiut er givet Stammen af dens sydlige Naboer⁵⁾. Den udgjorde i 1884 kun 413 Individuer⁶⁾; nu (³¹/₁₂ 1918) er Tallet 637. I det sidste Aar har Befolkningen vist en Tilbøjelighed til at sprede sig, idet nogle er draget sydpaa til Umivik, andre mod Nord til Qialineq. Talrige Ruiner forekommer i Egnen⁷⁾.

Kanal-Distrikterne. — Mange Steder paa Grønlands nu ubeboede Kyster er der truffet Spor af tidligere Bebyggelse. Den 2den Thule-Ekspedition har givet de mest udførlige Oplysninger om Ruiner i Kanal-Distrikterne, hvorved jeg forstaaer Kysterne ved de arktiske Kanaler Nord for Smith-Sund: Inglefield-, Washington- og Hall-Land.

Paa Inglefield-Land mellem Ita og Humboldt-Bræen konstateredes Beliggenheden af 9 gamle Boplads⁸⁾. Nord for Humboldt-Bræen er kun én Vinterboplads fundet, nemlig 6 Vinterhuse samt talrige Teltringe og Kødgrave ved Benton-Bugt Øst for Kap Clay⁹⁾. De nordligste Spor overhovedet paa denne Del af Kysten blev opdaget af Hall's

¹⁾ Th. Thomsen: The Angmagssalik Eskimo. (Meddelelser om Grønland. Bd. LIII. København 1917). S. 393.

²⁾ H. Rink: Danish Greenland, its people and its products. London 1877. S. 322.

³⁾ G. Holm: Ethnological sketch of the Angmagssalik Eskimo. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXIX. København 1914). S. 25.

⁴⁾ Smst. S. 26.

⁵⁾ G. Holm & V. Garde: Om de geografiske Forhold i Dansk Østgrønland. (Meddelelser om Grønland. Bd. IX. København 1889). S. 205 ff. — Thalbitzer: Ethnogr. coll., S. 348.

⁶⁾ Kn. Rasmussen: Grønland. I. Polh., S. 156, 164, 185 ff. — Koch, I. c. S. 500.

⁷⁾ Kn. Rasmussen: Grønland. I. Polh., S. 197 ff.

Ekspedition ved Polaris-Bugt, hvor der findes 7 Teltringe og et Ildsted¹⁾.

Melville-Bugten. — Melville-Bugten har aabenbart engang været tæt befolket, før Samkvemmet mellem Polar-Eskimoer og Vest-Grønlændere op-
hørte. Ryder²⁾ og senere den Literære Ekspedition³⁾ har fundet gamle Bopladser her. Efter den 2den Thule-Ekspedition kendes nu mindst 23 Ruinsteder mellem Kap York og Kap Shackleton⁴⁾.

Frederik VI's Kyst. — Strækningen mellem Kap Farvel og Angmagssalik-Distriktet, af Graah kaldet Frederik VI's Kyst, er først blevet affolket i nyeste Tid. Muligvis var Kysten beboet i Middelalderen. *Flóamannasaga* fortæller om en Rejse, foretaget i 1001—05 af den før nævnte Torgils Orrabeinsfostre. Paa Grønlands sydlige Østkyst saá Torgils en Morgen to »Troldkoner«. Hermed menes maaske Eskimoer; men Sagaen er ret ny (fra omkring 1400) og i flere Henseender meget upaalidelig⁵⁾.

Hans Egede hørte i 1728 om indfødte paa den sydlige Østkyst, og i 1733 traf han en Kvinde, som selv havde været langt mod Nord i disse Egne⁶⁾. Østlændingerne plejede at tilbytte sig Naale, Knive og andre Jærnsager fra deres vestlige Frænder. I 1753 naaede Walløe den sydlige Østkyst og trængte frem til Nanúseq. Hele Frederik VI's Kyst blev 1829—30 foreløbigt undersøgt af W. A. Graah. Han anslog Befolkningen dér i 1829 til c. 600 Individuer, men allerede dengang var de sydlige Østlændinger begyndt at bosætte sig omme paa Vestkysten ved Missionsstederne, og i 1832 regnede Graah Indbyggerantallet paa Frederik VI's Kyst til kun 480 Individuer⁷⁾. Kirkebøgerne i Frederiksdal viser, at i Aarene 1822—32 ialt 335 Østlændinger er døbt dér, og i 1832—84 var Antallet 274⁸⁾.

¹⁾ Emil Bessels: Die amerikanische Nordpol-Expedition. Leipzig 1879. S. 136 f.

²⁾ C. H. Ryder: Undersøgelse af Grønlands Vestkyst fra 72° til 74° 35' N. Br. (Meddelelser om Grønland. Bd. VIII. København 1889). S. 254.

³⁾ Mylius-Erichsen & Moltke, l. c. S. 96 f.

⁴⁾ Jf. Koch, l. c. S. 500.

⁵⁾ Dan. Bruun, l. c. S. 76 ff.

⁶⁾ Hans Egede: Relation angaaende den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. København 1738. S. 240, 242 f.

⁷⁾ W. A. Graah: Undersøgelser-Reise til Østkysten af Grønland 1828—31. København 1832. S. 118.

⁸⁾ G. Holm & Johannes Hansen: List of the inhabitants of the East Coast of Greenland 1884. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXIX. København 1914). S. 183.

Meget faa af de døbte vendte tilbage til deres Hjemstavn. Mord og Hungersnød synes ogsaa at have decimeret Befolkningen dér i det 19de Aarhundrede¹⁾.

I 1884 mødte Holm kun 135 Eskimoer paa Frederik VI's Kyst, og i 1887—1900 drog 114 omkring Kap Farvel, mens nogle slog sig ned ved Angmagssalik²⁾, da Handelsstationen blev oprettet dér i 1894. De sidste 38 Eskimoer forlod Tingmiarmiut i 1899 og kom i Sommeren 1900 til Vestkysten³⁾. En enkelt Familie paa 8 Personer blev tilbage paa en Kyststrækning paa henved 700 km's Længde⁴⁾!

Den nordlige Østkyst. — Paa Kysten Nord for Angmagssalik-Distriktet er der kun én eneste Gang set Eskimoer, nemlig af Clavering 1823. Han traf en Familie paa 12 Medlemmer, Kvinder og Børn iberegnet, der stod i Telt paa Clavering-Øen⁵⁾. Eskimoerne flygtede efter kort Tids Forløb bort, skræmmede af et Skud, og siden er ingen Mennesker set paa hele Nordøst-Kysten.

I Følge Fortællinger fra Angmagssalik har imidlertid den nordlige Del af Christian IX's Land til 68° n. Br. til ret sen Tid oftere været beboet af Folk fra Angmagssalik. Eskimoiske Stednavne naar omtrent til samme Breddegrad, og Oldsager fra Kysten Syd for denne ligner dem fra Angmagssalik. Carlsberg-Fondets Ekspedition har her fundet flere Ruinpladser⁶⁾. Den yderst ugæstfrie Blossville-Kyst Nord for Christian IX's Land har øjensynlig været helt eller næsten helt ubeboet; men længere nordpaa er talrige Spor af Bebyggelse truffet ved Scoresby-Sund, Kong Oscar's Fjord og Kejser Franz-Joseph's Fjord, Strækningen mellem Clavering-Ø og Shannon-Ø og endelig ved Dove-

¹⁾ Knud Rasmussen: Under Nordenvindens Svøbe. København 1906. S. 111 ff.

²⁾ Gustav Meldorf: Fra en Vaccinationsrejse i Egnen omkring Kap Farvel. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXV. København 1902). S. 23.

³⁾ Smst. S. 23.

⁴⁾ Kn. Rasmussen: U. Nordenv. Sv., S. 114 f.

⁵⁾ Douglas Charles Clavering: Journal of a voyage to Spitzbergen and the East Coast of Greenland, in H. M. S. Griper. (Edinburgh New Philosophical Journal. Bd. IX. Edinburgh 1830). S. 21 ff.

⁶⁾ G. Amdrup: The former Eskimo settlements on the East Coast of Greenland between Scoresby-Sund and the Angmagssalik District. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXVIII. København 1909). S. 296.

Bugt¹⁾. Den nordligste, store Boplads blev fundet af »Danmark«-Ekspeditionen ved Sytten Kilometer-Næsset lidt Nord for Dove-Bugt, hvor man traf 16 Vinterhuse, 15 Teltringe og flere andre Levninger. Ved Skærfjorden længere mod Nord opdagedes flere Rester af Sommerlejre. Nord for dette Sted forekommer Spor af Bebyggelse meget spredt. Vinterhuse blev kun fundet ved Ingolf-Fjord, nemlig et ved Eskimo-Næs Syd for Mundingen, et andet ved Sophus Müller's Næs paa Nordsiden af denne.

De nordligste Eskimo-Rester i det hele taget paa Østkysten er de Teltringe, som opdagedes af den 1ste Thule-Ekspedition ved Independence-Fjord paa Sydsiden af Peary-Land. Der laa 5 paa Vestsiden, 2 paa Østsiden af Brønlund's Fjord²⁾.

Nordkysten. — Paa hele Grønlands Nordkyst mellem Polaris-Bugt og Brønlund's Fjord er der ikke fundet et eneste Spor af eskimoisk Bebyggelse, og det skønt den 2den Thule-Ekspedition ledte ihærdigt efter dem. Dette er naturligvis en Kendsgærning af største Betydning.

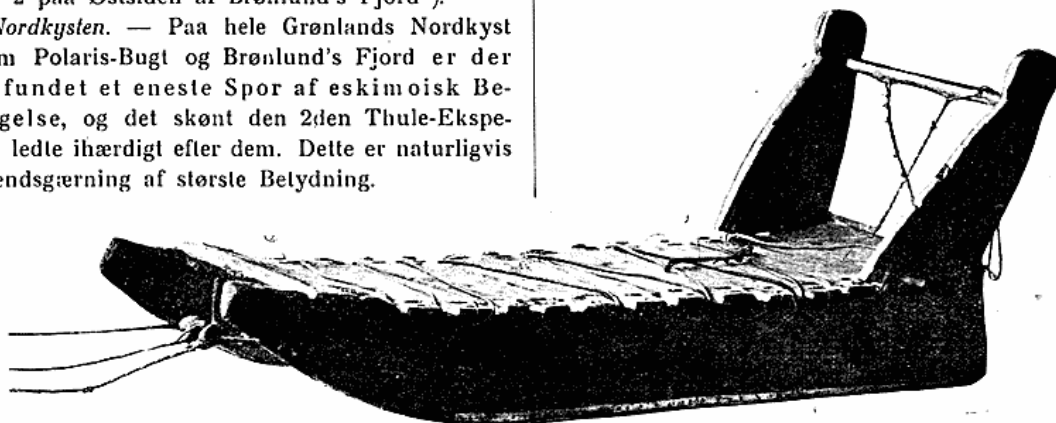

Fig. 2. Hundeslæde fra Angmagssalik. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

II.

Eskimo-Kulturens Oprindelse.

Arktisk og subarktisk Kultur. — Vi har set, at i Grønland har Jordens nordligste Stamme sit Hjem.

¹⁾ Amdrup, l. c. — C. Ryder: Om den tidligere eskimoiske Bebyggelse af Scoresby-Sund. (Meddelelser om Grønland. Bd. XVII. København 1895). — Chr. Bendix Thostrup: Ethnographic description of the Eskimo settlements and stone remains in North-East Greenland. (Meddelelser om Grønland Bd. XLIV. København 1917). — W. Scoresby: Journal of a voyage to the northern whale-fishery 1822. Edinburg 1823; *passim*. — Die zweite deutsche Nordpolarfahrt 1869—70, unter Führung des Kap. Karl Koldewey. Leipzig 1873. Bd. I *passim*. — A. G. Nathorst: Två somrar i Norra Ishafvet. Stockholm 1900. Bd. II *passim*. — A. de Gerlache: Relation succinète du voyage. (Duc d'Orléans: Croisière océanographique accomplie à bord de la Belgica dans la Mer du Grønland 1905. Bruxelles 1907). S. 12, 15 f.

²⁾ Kn. Rasmussen: Report of the first Thule-expedition 1912. (Meddelelser om Grønland. Bd. LI. København 1915). S. 317 ff.

Vi har tillige set, at engang i Fortiden strakte Bebyggelsen sig endnu videre mod Polen. Vort første Spørgsmaal er derfor naturligt dette: hvilken Historie ligger der bag den Kultur, der har sat Mennesket i Stand til at friste Livet i disse, maaske de mest ugæstfri Egne paa Kloden? Det er med andre Ord Spørgsmaalet om Eskimo-Kulturens Oprindelse. Prof. Steensby har givet et yderst værdifuldt Bidrag til Løsningen af dette Problem i Form af en geografisk Undersøgelse af Kulturens Tilpasning til Naturforholdene¹⁾.

Der findes hos Eskimoerne to typiske Kulturformer²⁾. I det umaadelige Omraade mellem det nordlige Alaska og Nord-Grønland har vi en ægte

arktisk Kultur, karakteriseret ved Brug af Hundeslæde (Fig. 2) og flere Former for Sælfangst fra Isen. Ved Siden af denne Kultur findes der en subarktisk Afskygning i det sydlige Alaska og Syd-Grønland. Her mangler Hundeslæde og Isfangst, hvorimod Sælfangst fra Kajak — som i det arktiske er meget ubetydelig — har naaet en høj Grad af Fuldkomnethed.

Eskimoernes Urhjem. — Hvilken af disse to Kulturnuancer maa nu anses for den ældste? Uden Tvivl den arktiske³⁾. Inden for det arktiske Omraade findes alle karakteristiske Jagtmetoder og Redskaber. I de subarktiske Egne udelukkes imidlertid Hundeslæde og Isfangst af Naturen selv, og det er indlysende, at Metoder og Redskaber ikke

¹⁾ H. P. Steensby: Om Eskimokulturens Oprindelse. København 1905. — [Samme:] Orig. Esk. cult.

²⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 46.

³⁾ Smst. S. 159 ff.

kunde opstaa under Forhold, der senere hen vilde faa dem til at forsvinde. Endvidere stemmer Antagelsen om en arktisk Oprindelse med de Resultater, som Walter Hough er kommet til ved sine Studier over den eskimoiske Spæklampe¹⁾.

Vi kan altsaa gaa ud fra, at Eskimo-Kulturen er udviklet paa en arktisk Kyst. Det maa have været en Kyst ved et forholdsvis dybt Hav; thi i et lavvandet Hav vil Pakisen taarne sig op og forhindre al Isfangst. Derfor er Sibiriens Nordkyst og Amerikas Kyst mellem Bering-Strædet og Mackenzie-Floden udelukket. Det kan tilføjes, at det tillige maa have været en Kyst ikke alt for nær Skovgrænsen; ellers vilde Spæklampen næppe være opfundet. Dette medfører, at vi ogsaa kan se bort fra Sibiriens Østkyst, Alaskas Vestkyst og Landet ved Mackenzie-Mundingen. Tilbage bliver da kun Strækningen mellem Coronation Gulf og Hudson-Bugten. Her har antagelig Eskimo-Kulturens Vugge staaet²⁾. I samme Retning peger de eskimoiske Sagn³⁾.

Eskimoer og Indianere. — Eskimo-Kulturen synes at have udviklet sig saaledes, at Vintersiden af en oprindelig indiansk Kulturform er blevet særlig tilpasset til Polhavets Vinteris⁴⁾. Hos Ojibwa og andre nordlige Indianere findes et Slags Fiskeri fra Indsøernes Is, som uden Tvivl er Stamformen for den eskimoiske Sælfangst fra Havisen. Det typiske, eskimoiske Sommererhverv, Renjagt og Ørredfangst, er det samme som hos Hovedparten af de nordlige, athapaskiske og algonkiske Stammer.

I Virkeligheden kunde vi gaa videre endnu, var det ikke for Pladsens Skyld. Dr. Hatt har paavist den Omvæltning, som Indførelsen af Sne-skoen maa have foraarsaget blandt Polarfolkene⁵⁾. En Række vigtige Kulturelementer som Mokka-siner,

det kegleformede Barktelt, Birkebarks-Kanoen, Renjagt om Vinteren o. a. synes at være indført omtrent samtidigt med Sne-skoen, saaledes at der er dannet et yngre Lag, karakteriseret ved Sne-skoen (af Hatt kaldet »Indlandskultur«), oven paa det ældre, hvis Tyngdepunkt var Isfangsten (Hatt's »Kystkultur«). Vi kunde endvidere prøve at vise, at blandt Algonkin-Folkene findes en Blanding af Isfangst- og Sne-sko-Kultur hos Stammerne ved de laurentiske Søer, mens Isfangst-Trinnet er — eller rettere var — bevaret hos de atlantiske og trans-appalachiske Algonkin-Folk. Dog var det her i høj Grad paavirket af de ændrede Naturforhold og en Mængde sydlige Kulturelementer fra Egnen om den Mejicanske Havbugt⁶⁾.

Uden at fortabe os i Detaljer tør vi vistnok hævde, at Eskimo-Kulturen er en højst specialiseret Form af en ældgammel Kultur, som nu ikke længere findes ublandet noget Sted.

Palæeskimoer og Neoeskimoer. — Steensby mener, at Eskimo-Kulturen har forandret sig betydeligt, siden den opstod paa Amerikas arktiske Kyst. Hos mange eskimoiske Stammer, især ved Point Barrow og i de omliggende Egne, drives Hvalfangst fra Umiak om Sommeren (if. Fig. 3) og Sælfangst med Næt om Vinteren ved Siden af Renjagt og Sælfangst med Harpun fra Isen. De nye Metoder, i hvert Fald Hvalfangsten, kolliderer med de gamle Erhverv, fordi de hører hjemme paa andre Lokalteter⁷⁾. De synes derfor at tilhøre et andet Kulturlag. Vi faar et neoeskimoisk Lag over det palæeskimoiske, som karakteriseres ved Isfangsten⁸⁾.

Fig. 3.
Gammel Hvalfanger-
Dragt (=Springpels)
fra Vest-Grønland.
Nationalmuseet. (Foto).

¹⁾ Walter Hough: The lamp of the Eskimo. (Report of the U. S. National Museum for 1896. Washington 1898). S. 1039 f.

²⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 167 f.

³⁾ Franz Boas: The Eskimos of Baffin Land and Hudson Bay. (Bulletins of the American Museum of Natural History. Bd. XV. New York 1907). S. 370. — [Samme:] The Eskimo. (Proceedings and Transactions of the R. Society of Canada 1887. Bd. V. Montreal 1888). S. 39.

⁴⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 186.

⁵⁾ Gudmund Hatt: Arktiske Skinddragter i Eurasien og Amerika. København 1914. S. 221 ff. — [Samme:] Moccasins and their relation to arctic footwear. (Memoirs of the American Anthropological Association. Bd. III. Lancaster 1916). S. 239 ff.

⁶⁾ Kaj Birket-Smith: A geographic study of the early history of the Algonquian Indians. (Internationales Archiv für Ethnographie. Bd. XXIV. Leiden 1918). S. 212 ff. — Kulturgrænsen mellem de laurentiske og atlantiske Stammer har jeg gjort nærmere Rede for i en Afhandling, der vil fremkomme i Journal de la Société des Américanistes de Paris.

⁷⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 153.

⁸⁾ Smst. S. 169.

Den neoeskimoiske Kultur skal være opstaaet ved Bering-Strædet som Følge af Kulturmeddelelse fra de asiatiske Kystfolk. Steensby gaar saa vidt, at han tildeler japanske Fiskere og Søfolk en særlig betydningsfuld Rolle¹⁾. Denne Teori er utvivl- somt en frugtbart Arbejdshypotese, som kan bane Vejen til mange nye Synspunkter.

Hatt har ogsaa syslet med Spørgsmaalet om en Lagdeling i Eskimo-Kulturen, men er, som det synes, tilbøjelig til at mene, at det, som Steensby kalder neoeskimoisk, i Virkeligheden er det ældre²⁾. En indgaaende Undersøgelse mangler imidlertid endnu. Et andet vigtigt Spørgsmaal er det, om Sælfangst med Næt nu ogsaa er en ægte, eskimoisk Metode. Murdoch betragter som bekendt Næt som indført til Point Barrow fra Sibirien i ret sen Tid³⁾; muligvis er de ogsaa indført i Labrador, nemlig af de herrnhuttiske Missionærer⁴⁾, og Pastor Ostermann hævder, paa Grundlag af sine Studier i grønlandske Koloniarkiver, at Sælfangst med Næt blev indført i Vest-Grønland af Danskerne⁵⁾.

III.

Eskimoernes Indvandring i Grønland.

Ponds Bay-Indvandrere. — Indvandringsproblemet er klarest for Polar-Eskimoernes Vedkommende. Vi kender den sidste Indvandring til Kap York-Distriktet som en historisk Kendsgerning, ja kan efter Steensby's Undersøgelser⁶⁾ tidsfæste den til Aarene mellem 1862 og 1866. Paa den Literære Eskpedition nedskrev Knud Rasmussen den mest udførlige Beretning, der haves om denne Begivenhed⁷⁾.

¹⁾ Smst. S. 207 ff.

²⁾ Gudmund Hatt: Kyst- og Indlandskultur i det arktiske. (Geografisk Tidsskrift. Bd. XXIII. København 1916). S. 288.

³⁾ John Murdoch: On the Siberian origin of some customs of the Western Eskimos. (The American Anthropologist. Bd. I. Washington 1888). S. 332 ff.

⁴⁾ E. W. Hawkes: The Labrador Eskimo. (Canada. Geological Survey. 91. Memoir. Anthropological series XIV. Ottawa 1916). S. 2 f.

⁵⁾ H. Ostermann: Hvor gammel er brugen af isgarn til sælfangst i Grønland? (Det grønlandske Selskabs Aarskrift 1917. København 1918.) S. 11 ff. — Efter at dette er skrevet, har Porsild offentliggjort en Afhandling, som godtgør, at Nætfangst ikke er indført af Danskerne. (Det grønlandske Selskabs Aarskrift 1918. København 1919).

⁶⁾ H. P. Steensby: Contributions to the ethnology and anthropogeography of the Polar Eskimos. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXIV. København 1910). S. 261 ff.

⁷⁾ Knud Rasmussen: Nye Mennesker. København 1905. S. 21 ff.

Nogle Familjer, uden Tvivl fra Ponds Bay i det nordlige Baffin-Land, havde af Hvalfangerne hørt fortælle om Stammen langt imod Nord og besluttede at opsøge den. Efter at have sat over Lancaster-Sund fulgte de Østkysterne af North Devon og Ellesmere-Land op til Smith-Sund. Deres Komme forarsagede en hel Omvæltning i Polar-Eskimoernes Kultur, idet de lærte disse at bygge Kajakker, at skyde Ren med Bue og Pil (Fig. 4) og fange Ørred med Lyster. Disse Kulturelementer havde til da været helt ukendte i Kap York-Distriktet.

Polar-Eskimoernes Forfædre. — Netop den Omstændighed, at de nævnte Kulturelementer manglede før Ponds Bay-Indvandringen, har sat Steensby i Stand til at kaste Lys over den forudgaaende Indvandring, der førte Polar-Eskimoernes Forfædre til Grønland¹⁾. Vi har tidligere omtalt, at Renjagt og Ørredfangst er Eskimoernes typiske Sommererhverv. De kunde mangle ved Kap York, fordi Sommeren her er saa overordentlig kort; men det forklarer naturligvis ikke, hvorfor de oprindelig er gaaet af Brug. Det er sandsynligt, at de engang blev overskyggede af et andet Sommererhverv. Naturligvis kan der ikke være Tale om, at det skulde være den Fuglefangst, som Polar-Eskimoerne udøver ved Egnens Fuglefjælde. Derimod ledes Opmærksomheden mod et andet Sommererhverv, som flere Steder uden for Grønland spiller en stor Rolle, nemlig Jagten paa Moskusokser. Denne Jagt er temmelig uførelig baade med Renjagt og Ørredfiskeri, fordi den drives paa væsentlig andre Steder end disse. Det kan derfor antages, at Fangst af Ren og Ørred gaar i Glemmebogen paa Steder, der er rige paa Moskusokser. I Virkeligheden finder man Knogler af Moskusokser overalt mellem

Fig. 4.
Bue fra Kap York-Distriktet. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

¹⁾ Steensby: Pol. Esk., S. 392 ff.

Humboldt-Bræen og Kap York¹⁾); men i Tidens Løb er Dyrene selv forsvundne, maaske udryddede af Eskimoerne, som saa maatte tage deres Tilflugt til Fuglefjældene.

Polar-Eskimoerne maa følgelig stamme fra Egne, hvor Moskusokse-Jagten træder i Forgrunden. Dette er Tilfældet hos visse centrale Stammer paa Barren Grounds Vest for Hudson-Bugten, saadanne som Aivilirmiut, Kinipitu, Ukusiksalirmiut o. a., og fra deres Omraade kan Moskusokse-Jægerne Veje følges nordpaa til Ellesmere-Land²⁾. Der kan næppe være Tvivl om, at de betegner den Rute, som Polar-Eskimoernes Forfædre har fulgt til Grønland, saa meget mere som flere Redskabsformer peger i samme Retning. Med Hensyn til Tidspunktet for Indvandringen kan intet siges ud over, at den maa have fundet Sted efter de Indvandringer, der førte til Bosættelse i det øvrige Grønland.

Vest- og Øst-Grønlandernes Herkomst. — Vest-Grønland, Frederik VI's Kyst og Angmagssalik-Distriktet udgør tilsammen en Enhed ligestillet med Kap York-Omraadet, og at dømme efter de arkæologiske Fund har den nordlige Østkyst sluttet sig til den. En Mængde Redskaber fra denne Del af Grønland viser en tydelig Overensstemmelse med Formerne i Egnen umiddelbart Vest for Hudson-Bugten, altsaa den samme som Polar-Eskimoerne synes at stamme fra. Prof. Franz Boas fra New York er den første, der har draget dette overordentlig vigtige Forhold frem i en Anmeldelse af Thalbitzer's Afhandling om Amdrup-Samlingen fra Øst-Grønland³⁾. Boas tager kun Grønlands Nordøst-Kyst i Betragtning; men Thalbitzer har selv senere henvist til, at de samme Former ogsaa kendes fra det nordlige Vest-Grønland, og desuden anført nogle andre Ligheder med centraleskimoiske Typer⁴⁾. De er dog ikke alle hævet over Tvivl. Jeg skal her citere dels Boas' og dels nogle af Thalbitzer's Betragtninger, forøget med et Par nye.

I det grønlandske Skindtelt — dette gælder ogsaa Polar-Eskimoernes — hviler Teltstængerne fortil paa en Slags Ramme. Et Tværstykke, der aabenbart svarer til Overliggøren i denne Ramme,

forekommer kun i de centrale Eskimo-Egne. Hundeslæder med Opstandere bagtil bruges kun i Grønland, Baffin-Land og ved Aivilik. De gammeldags, grønlandske Vegstens-Gryder udvider sig fra Bunden og opefter. Det samme gælder Central-Eskimoernes Kogekar, mens Gryderne i det sydlige Baffin-Land og Labrador indsnævres mod Toppen⁵⁾. Den forstærkede Bue fra Vest-Grønland, som allerede gik af Brug i det 18de Aarhundrede, svarede i Enkeltheder til den, der endnu kan træffes mellem Southampton-Øen og Mackenzie-Deltaet⁶⁾. I Egedesminde-Distriktet hørte jeg i 1918 om et tidligere brugt Fiskeredskab, der, saa vidt jeg véd, før kun har været kendt fra Central-Eskimoerne. Det mærkelige, »vingede« Naalehus (Fig. 5) og den brede Snekniv kendes uden for Grønland kun fra det nordlige Baffin-Land og Southampton-Øen⁷⁾. Et Eksempplar af Naalehuset er desuden fundet paa det nu ubeboede Grinnell-Land⁸⁾. Poser af Svømmefuglefodder bruges i det beboede Grønland og ved Iglulik (Fury and Hecla-Strædet)⁹⁾. Der kan derfor næppe være nogen Tvivl om, at i hvert Fald en Del af Vest- og Øst-Grønlanderne ligesom Polar-Eskimoerne er kommet fra Egnen umiddelbart Vest for Hudson-Bugten.

I den grønlandske Kultur uden for Kap York-Distriktet er der imidlertid nogle Kultur-elementer, som afviger fra Central-Eskimoernes. I Grønland brugte man f. Eks. tidligere Pelse af Tarmskind (Fig. 6), og visse Skindsorter bliver garvet i Urin. Disse Elementer møder vi i Labrador, det sydlige Baffin-Land og helt ovre i Alaska. Det er ikke usandsynligt, at disse Elementer er meget gamle, og at

Fig. 5.
Naalehus fra Skærgaards-Halvø, Nordøst-Grønland. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

¹⁾ Kn. Rasmussen: Grønland. I. Polh., S. 102.

²⁾ Steensby: Pol. Esk., S. 393 ff.

³⁾ Franz Boas: The relationships of the Eskimos of East Greenland. (Science. N. S. Bd. XXX. New York 1909). S. 535 f.

⁴⁾ William Thalbitzer: Bidrag til Eskimoernes Fortidshistorie III. (Geografisk Tidsskrift. Bd. XX. København 1910). S. 221 ff.

⁵⁾ Thalbitzer nævner (Esk. Fortidshist., S. 224), at der er en Lighed mellem grønlandske og centraleskimoiske Kogekar, men ikke hvori Ligheden bestaar.

⁶⁾ Kaj Birket-Smith: The Greenland bow. (Meddelelser om Grønland. Bd. LVI. København 1918). S. 16 ff.

⁷⁾ Boas: Relat. Esk. E. Grønland., S. 536.

⁸⁾ Thalbitzer: Esk. Fortidshist., S. 222.

⁹⁾ Smst. S. 223. — Eks. i Nationalmuseet, København.

Fig. 6. Mandsdragt fra Angmagssalik. Pelsen af Tarmskind, Bukserne af Bjørneskind. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

de paa en eller anden Maade er forsvundne fra de centrale Egne, efter at Grønlændernes Forfædre er udvandret derfra¹⁾. I denne Sammenhæng kan vi ogsaa nævne de grønlandske Pilespidser af Ben, der bagtil løber ud i en kegleformet Skaftunge.

¹⁾ Hatt: Kyst- og Indlandsk., S. 288.

Tilsvarende kendes dels fra Vest-Eskimoerne, dels fra Southampton-Øen, men ellers ikke fra det centrale Omraade. Southampton-Øens Kulturrester har gennemgaaende et gammeldags Præg, saa at vi vistnok tør betragte denne Type af Pilespidser som gammel.

Det maa dog erindres, at Steensby's Hypotese om den neoeskimoiske Kultur aabner en Mulighed for direkte Forbindelse mellem Alaska og Grønland, idet den kan antages at være knyttet over det arktiske Ørige. Her har man som bekendt fundet talrige Ruiner. Et saadant Forhold ligger maaske bag Udbredelsen af Hvalbarde-Buen, der mig bekendt kun findes hos de eskimoiserede Tjuktjere

Fig. 7. Stol til Isfangst fra Kap Tobin, Nordøst-Grønland. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

ved Bering-Strædet og i Grønland¹⁾. Usikkert er det, hvorledes det forholder sig med den ved Isfangsten brugte Stol (Fig. 7), der kendes fra Point Barrow, de nu ubehoede Strækninger Heiberg-Land og Ellesmere-Land²⁾ og fra Grønland.

Vandringsvejen i Grønland. — Hvilken nu end Vest- og Øst-Grønlændernes Herkomst kan være, tør det betragtes som sikkert, at Indvandrerne er kommet fra Ellesmere-Øen. Den norske Polarekspedition under Sverdrup har klarlagt de tidligere Bebyggelsesforhold paa dette Sted. Mens Dr. Simmons har hævdet, at Eskimoernes Hovedrute er gaaet langs Østkyst, og at de derfra har gjort Afstikkere inod Vest til Heureka-Sund og Lake Hazen³⁾, holder en anden af Ekspeditionens Deltagere, Ritmester Isachsen, paa, at Eskimoerne fra Jones-Sund

¹⁾ Jf. Referat af mit Foredrag: Den grønlandske Bue. (Forhandlinger ved de skandinaviske naturforskere 16. møte 1916. Kristiania 1918). S. 821 f.

²⁾ Jeg bruger Navnet Ellesmere-Ø om hele den store Ø Vest for Grønland, men Ellesmere-Land, Grinnel-Land og Grant-Land om dens enkelte Dele.

³⁾ Herman G. Simmons: Eskimærnas forna och nutida utbredning samt deras vandringsvägar. (Ymer. Bd. XXV. Stockholm 1906). S. 182.

har fulgt tre Veje: langs Ellesmere-Lands Østkyst, langs Heureka-Sund, ind gennem Bay-Fjord og tværs over Land til Flagler-Fjord eller videre langs Heureka-Sund og derfra ind til Lake Hazen¹⁾. Denne Antagelse synes mig den sandsynligste. Fra Ellesmere-Øen gaar Vejen naturligt over Smith-Sund til

Fig. 8. Spænder, formodentlig til Hundeseletøj, fra Akia, Julianehaab-Distrikt. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

Grønland. Det eneste let farbare Overfartssted er fra Pim's Ø til Kap Inglefield, idet Kane-Bassinets og de nordlige Kanaler altid er barrikaderede af næsten uvejsom Pakis²⁾.

Dette kan betragtes som sikkert. Derimod har det været et meget omtvistet Spørgsmaal, hvilken Vej Eskimoerne har fulgt i selve Grønland. To Anskuelser har staaet over for hinanden. I Følge den ene er Eskimoerne gaaet sydpaa ad Vestkysten, rundt om Kap Farvel og derfra op ad Østkysten. Den anden Anskuelse har ladet en Gruppe vandre nordenom Grønland og mod Syd ad Østkysten. Og den sidste havde uden Tvivl langt de fleste Tilhængere. I Virkeligheden kunde Spørgsmaalet ikke klares, saalænge Nordkysten var praktisk talt ukendt. Den 2den Thule-Ekspedition maa siges at have løst Knuden saaledes, at en Indvandring nordom Grønland nu vistnok kan siges at være udelukket. Til Trods for ivrig Søgen har det været umuligt at finde det mindste

¹⁾ Gunnar Isachsen: Die Wanderungen der östlichen Eskimo nach und in Grønland. (Petermann's Mittheilungen. Bd. XLIX. Gotha 1903). S. 150.

²⁾ Kn. Rasmussen: Grøn. I. Polh., S. 584.

Spor af gammel Bebyggelse paa Nordkysten, og desuden viste Betingelserne baade for Fangst og Husbygning sig at være saa elendige, at næppe nogen Eskimo kunde tænke at slaa sig frivilligt ned paa denne Kyst — et Synspunkt, som fuldtud deltes af Ekspeditionens indfødte Medlemmer³⁾.

Hvis vi gaar ud fra, at Indvandrerne udelukkende er gaaet mod Syd langs Vestkysten og mod Nord paa Landets Østside, rejser der sig imidlertid en Vanskelighed. Paa den nordlige Vestkyst er der en ægte arktisk Kultur med Sæljagt fra Vinterisen og Hundeslæder; paa den sydlige Vestkyst er Kulturen subarktisk, altsaa uden de nævnte Elementer; men omme paa Østkysten genfindes saa den arktiske Kultur. Hvorledes kan dette forklares ud fra Teorien om en sydlig Indvandringsvej? I 1912 iagttog jeg langt mod Syd paa Vestkysten, i Egnene ved Kap Farvel, umiskendelige Relikter af Isfangst, idet nogle Metoder var de samme, som bruges nordpaa, mens andre var tillæmpede til Drivisen, som her har langt større Betydning end den faste Vinteris²⁾. Desuden ejer vort Nationalmuseum nogle højst interessante Fund fra disse Egne³⁾. Der findes for det første 2 smaa Benspænder (Fig. 8), af hvilke i hvert Fald det ene uden Tvivl har hørt til et Hundeseletøj. Endvidere er der et Stykke Legetøj i Form af en Hundeslæde (Fig. 9). Det er meget usandsynligt, at Eskimo-Børnene skulde have leget med noget, de ikke kendte fra det daglige Liv; det vilde stride mod alt, hvad vi

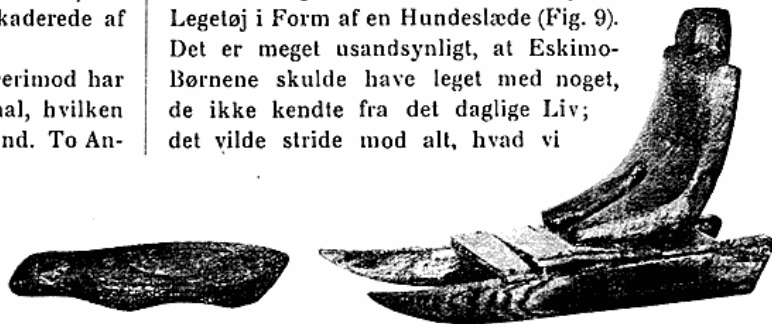

Fig. 9. Slædemodel fra Ikigait, Julianehaab-Distrikt. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

véd om Legetøj hos Naturfolkene. Selv om det med Rette kan indvendes, at disse Fund ikke er fuldt afgørende, giver de dog en Mulighed for, at Hundeslæden engang har været benyttet paa den sydlige Vestkyst.

¹⁾ Smst. S. 588 ff.

²⁾ Kaj Birket-Smith: Foreløbigt Bidrag til Kap Farvel-Distrikternes Kulturhistorie. (Meddelelser om Grønland. Bd. LIII. København 1917). S. 16 f.

³⁾ Smst. S. 15 f.

Vi staar da overfor den Omstændighed, at der antageligang har hersket en arktisk Kultur i disse Egne. I Virkeligheden er Naturforholdene ingen absolut Hindring derfor, selv ved Kap Farvel, hvis vi antager, at Eskimoerne dengang har holdt sig til Fjordene, som de endnu gør det nordpaa i Disko-Bugt, Ūmánaq-Fjord o. s. v. Først i det Øjeblik, de slaar sig ned i Skærgaarden, gør den subarktiske Natur sig gældende. Saaledes kan Østkystens Kultur være arktisk, uden at dette behøver at tages som et Vidnesbyrd om en nordlig Indvandring. Det er kun nødvendigt, at Bosættelsen dér fandt Sted, før det arktiske Præg gik tabt paa den sydlige Vestkyst. Hermed stemmer det ogsaa, at flere Former af Redskaber, der øjensynlig har hjemme paa Vestkysten, findes langt op ad den østlige, f. Eks. Vingeharpunen, Lampestolen, Harpunspidser med én Modhage og to Dorsalsporer o. a.¹⁾

— Den Omstændighed, at Erik den Røde fandt Spor af Eskimoer, viser, at Indvandringen — eller snarere en eller flere af Indvandringerne — er gaaet for sig før Landets Opdagelse. Hvor langt tilbage den eller de ligger, har vi endnu ingen Anelse om. Det er sandsynligt, at allerede Palæeskimoerne har naaet Grønland²⁾.

Vi har allerede nævnt, at Sagaen om Torgils Orrabeinsfostre taler for en middelalderlig Bebyggelse af den sydlige Østkyst. I det 18de Aarhundrede var den beboet i det mindste op til Angmagssalik. Hvad den nordlige Østkyst angaar, er den eneste dertil knyttede, historiske Begivenhed Clavering's Møde med Eskimoerne i 1823. Imidlertid har Inspektør Thomsen ved Nationalmuseet gjort det i høj Grad sandsynligt, at denne Strækning allerede var beboet i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede³⁾. I 1726 indsendtes der til det gamle Kgl. Kunstammer tre højst interessante Stykker, en Kajakaare, et Fuglespyd og en Kajakstol, der var skyllet i Land i Guldbringa Syssel og Isafjord Syssel paa Island. I Betragtning af Strømforholdene i det nordlige Atlanterhav kan det anses for givet, at disse Sager maa stamme fra Grønlands Østkyst Nord for 65° n. Br. (Angmagssalik), snarest maaske fra Egnen om Scoresby-Sund. Desværre er den næste Fortegnelse over Kunstammerets Indhold,

¹⁾ Smst. S. 33.

²⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 213 ff.

³⁾ Th. Thomsen: Implements and artefacts of the North-East Greenlanders. (Meddelelser om Grønland. Bd. XLIV. København 1917). S. 476 ff.

fra 1737, saa kortfattet, at man ikke kan afgøre, om de tre omtalte Stykker endnu befinder sig i Nationalmuseet.

IV.

Sten og Jærn.

En glemt Hvalbarde-Kultur. — Problemet om den grønlandske Bebyggelses Ælde er nøje forbundet med Spørgsmaalet om Stenalderen. Desværre er vort arkæologiske Kendskab til Grønland endnu meget ringe, idet systematiske Undersøgelser fuldstændig mangler fra den sydlige Del af begge Kyster.

Dog er der overalt i de beboede og tidligere beboede Dele af Landet fundet Stenredskaber. I Kap York-Distriktet og Melville-Bugten har den 2den Thule-Ekspedition foretaget omfattende Udgravninger. Det første Sted fandtes bl. a. Rester af en mærkelig Stenalder-Kultur, karakteriseret ved en meget stor Anvendelse af Hvalbarde. — Polar-Eskimoerne kendte intet til Redskaber af denne Art¹⁾. Et lignende Kulturlag er samtidig fundet i Disko-Bugten ved de endnu ikke afsluttede Udgravninger, som foretages af Mag. Porsild. Nærmere foreligger endnu ikke.

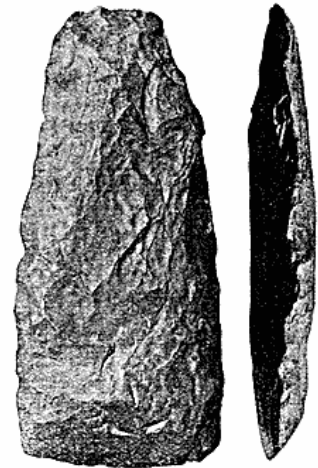

Fig. 10. Økseblad af Sten fra Sermermiut, Jakobshavn-Distrikt. Nationalmuseet. (Efter Solberg).

Stenalderens Fund. — Den nordlige Vestkyst er Findestedet for talrige Levninger fra Stenalderen. Især er de gamle Bopladser ved Disko-Bugten, Qeqertaq og Sermermiut, blevet berømt (if. Fig. 10). Hovedmaterialet for Sagerne er Kalcedon og en Slags Kiselskifer. Den første forekom flere Steder i Nord-Grønland, Kiselskiferen derimod kun ved Kysten af Vaigat. Foruden Kalcedon har man i mindre Grad brugt andre Varieteter af Kvarts som Jaspis, Agat og Bjærgkrystal. Undertiden er ogsaa Sandsten anvendt. Stenteknikken stod ikke særlig højt²⁾. Man sør-

¹⁾ Kn. Rasmussen: Grøn. I. Polh., S. 73.

²⁾ O. Solberg: Beiträge zur Vorgeschichte der Osteskimo. (Videnskabs-Selskabets Skrifter. II Historisk-filosofisk Klasse 1907, Nr. 2. Kristiania 1907). S. 24 ff.

gede for at få brugbare Redskaber, men lagde ikke synderlig Vægt paa skønne Former. Kærnerne er først tilhugget i raa Form, hvorefter Æggen er til-dannet ved Tryk. Mærkeligt nok er dog Trykstokken, der er saa almindelig hos Vest-Eskimoerne, aldrig blevet fundet i Grønland. Slibning er anvendt ved Redskaber af Skifer og Sandsten, ofte kun ved Æggen eller for at fjærne særlig modstandsdygtige Dele. De fuldstændigt slebne Stykker vidner om Stenteknikkens Forfald.

Stensagerne kan i Følge Solberg deles i Skraber, Knive, Borspidser og Bor, Prene, Økser og Spidser til Harpuner, Lanser og Pile. Nogle Former synes at være bragt til Grønland udefra, andre er udviklede inden for Landets egne Grænser. Desuden er Solberg af den Mening, at Kvindekniven (*ulo*) og visse Former for Pilespidser, der aabenbart er Efterligninger af Benodde, er af senere Oprindelse, muligvis indførte vestfra¹⁾. Denne Hypotese er ikke endelig bevist; men det vil være af stor Interesse at have den i Erindring ved fremtidige Udgravninger og undersøge den i Sammenhæng med Steensby's Teorier om Palæ- og Neoeskimoer.

Fra den sydlige Vestkyst har vi ret talrige Stensager; men de tør ikke uden videre tages for et Bevis for Stenalderens Tilstedeværelse. Det siger sig selv, at i Grønland, hvor Jærnet indtil den sidste Tid har været meget sparsomt, er Stenredskaber længe blevet brugt ved Siden af Jærnsager. Ja, i 1918 fandt jeg i en afsides Egn af Egesminde-Distrikt raat formede Skindskrabere af Sten endnu i Brug. Og i Virkeligheden har vi ikke et eneste rent Stenalder-Fund som Sermermiut- og Qeqertaq-Fundene fra hele den sydlige Vestkyst²⁾. Sukkertoppen-Distrikt er den sydligste Egn, hvorfra der overhovedet foreligger Stensager i nogenlunde rigelig Mængde. Nu er det klart, at naar Erik den Røde traf Spor af Eskimoer, maa de have levet i Syd-Grønland i en ren Stenalder, for saa vidt som de har lært Brugen af Jærn af Evropæerne. Ganske vist er dette, som vi skal se senere, blevet bestridt i nyeste Tid; men det er dog ogsaa muligt, at vi mangler Fund fra en ren Stenalder sydpaa simpelthen, fordi de hidtil gjorde Fund herfra alle stammer fra Skærgaarden, mens den ældste Bebyggelse derimod var knyttet til Fjordene, som tidligere udviklet.

Noget lignende gælder ogsaa den sydlige Øst-

¹⁾ Solberg, l. c. S. 51 ff, 74 ff, 79 ff.

²⁾ For at forebygge Misforstaaelser vil jeg betone, at kun de nedre Lag ved Sermermiut er rene Stenalder-Lag.

kyst. Vi har fra Angmagssalik nogle enkelte Stensager, men endnu intet Bevis for Stenalderen trods Thalbitzer's Udtalelser i anden Retning³⁾.

Paa den nordlige Østkyst er der foretaget omfattende Gravninger. Man tør derfor lægge nogen Vægt paa den Omstændighed, at skønt der er fundet talrige Stensager, synes de saa at sige alle at være af ret ny Datum. Desuden er Jærnsager fundet i nogle Tilfælde; Thomsen, som har sammenstillet dem, nævner i alt fem⁴⁾. Og ganske vist er et Redskab som Mandskniven lavet af Sten, men uden Tvivl med en almindelig, evropæisk Kniv som Forbillede. Kvindekniven synes ligeledes at være en Efterligning af en Metalkniv⁵⁾. Heroppe skete Eskimoernes Bosættelse aabenbart ret sent.

Jærnets Indførelse. — Spørgsmaalet er nu: hvornaar begyndte Grønlænderne at anvende Jærnet? Allerede Martin Frobisher, Vest-Grønlands Genopdager, fandt, at Eskimoerne benyttede Jærn⁶⁾, og i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede tilbyttede de sydlige Østlændinger sig Metal fra Vestkysten⁷⁾. I 1818 saå John Ross, at Polar-Eskimoerne anvendte Meteorjærn til deres Redskaber⁸⁾, og baade Clavering og Holm fandt Jærnet i Brug henholdsvis paa den nordlige Østkyst og ved Angmagssalik⁹⁾. Med andre Ord, Jærnet kendtes overalt før de hvides Komme i nyere Tid.

Rent Jærn forekommer i smaa Mængder i Grønland¹⁰⁾, dels som Meteorjærn i Kap York-Distriktet, dels indesluttet i Basalten paa den nordlige Vestkyst ved Disko-Bugt og Ūmánaq-Fjord. Nogle Klumper af dette telluriske Jærn, som er fundet ved Fiskenes i Syd-Grønland, er uden Tvivl bragt dertil af Eskimoerne. De ubetydelige Forekomster af Jærnmalm (Jærnglans og Jærnspat)¹¹⁾, er aldrig blevet bearbejdet af Eskimoerne. Derimod har de hamret det rene Jærn i kold Tilstand. Paa en af sine mange Rejser i Grønland fandt Dr. K. J. V. Steenstrup en gammel Grav ved Equaluit, Ūmánaq-Distrikt, der foruden nogle Stensager bl. a. indeholdt

¹⁾ Thalbitzer: Ethnogr. coll. S. 719.

²⁾ Thomsen: Implem. and artef. S. 474.

³⁾ Smst. S. 428 f., jf. Tavle VII, Fig. 11, og Tavle XII, Fig. 16.

⁴⁾ Voy. of Martin Frobisher, S. 283, 285.

⁵⁾ Cranz, l. c. S. 348.

⁶⁾ Ross, l. c. S. 104.

⁷⁾ Clavering, l. c. S. 21. — Holm, l. c. *passim*.

⁸⁾ O. B. Bøggild: Mineralogia groenlandica. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXII. København 1905). S. 11 ff.

⁹⁾ Smst. S. 94 ff., 156 ff.

9 Stykker jærnholdig Basalt, nogle Knive og en Harpunspids med Od af tellurisk Jærn¹⁾.

Ikke mindre vanskeligt end Tidsbestemmelsen er Problemet, om Grønlænderne af sig selv har fundet paa at bruge Jærnet eller om de har lært det af andre og i saa Fald af hvem. Naar man tager det telluriske Jærns sprøde, bladede Natur i Betragtning, er den første Mulighed kun lidet sandsynlig. Solberg har paavist, at vi derfor næppe kan tænke os Eskimoerne bruge Jærnet, før de har lært dets Egenskaber at kende fra bedre Former²⁾. Solberg mener nu, at Nordboerne har været deres Læremestre, og der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at de maa have set Jærnet i Nordboernes Eje. Den Dag i Dag finder Arkæologen Jærnkniive, Søm o. l. i de nordiske Ruiner³⁾, og Grunden til, at de ikke findes oftere, end Tilfældet er, kan være den, at Eskimoerne tidligere har gravet Jærn i Hustomterne. Det blev iagttaget af en gammel, dansk Ekspedition⁴⁾.

En anden Hypotese om Jærnets Indførelse er fremsat af Steensby i Forbindelse med den neoeskimoiske Teori⁵⁾. Som før nævnt antages den neoeskimoiske Kultur at skyldes fremmed Indflydelse, især fra japanske Fiskere. I Japan begyndte Jærnalderen ca. 400 Aar f. Kr., og den neoeskimoiske Kultur skulde have denne Metalkultur at bygge paa. Neoeskimoerne skulde endvidere have bredt sig østpaa saa hurtigt, at Metalteknikken ikke gik i Glemme, men førte til en Fremstilling af Metalsager, hvor Lejlighed gaves. En Mulighed tilbød sig i Kobberdistriktet ved Coronation Gulf, en anden i Grønland. Bearbejdelsen af Jærnet her skulde saaledes være en Aflægger af østasiatisk Metalteknik.

Det kan indvendes, at vi endnu mangler et bindende Bevis for, at den neoeskimoiske Kultur er knyttet til den japanske eller nogen anden af Øst-Asiens store Civilisationer. Foreløbig kan vi kun fastslaa, at Eskimoerne maa have set Jærnet i Brug hos Nordboerne. Endnu kræves der omfattende Undersøgelser, før det kan afgøres, hvorfra de først lærte det at kende.

¹⁾ K. J. V. Steenstrup: Om Forekomsten af Nikkeljærn med Widmannstättenske Figurer i Basalten i Nord-Grønland. (Meddelelser om Grønland. Bd. IV. København 1883). S. 121.

²⁾ Solberg, l. c. S. 54.

³⁾ Dan. Bruun, l. c. S. 167.

⁴⁾ Christian Lunds Relation til Kong Frederik III om David Danells 3 Rejser til Grønland 1652—54. Ved Louis Bobé. (Danske Magazin. 6. Række, Bd. II. København 1916). S. 232.

⁵⁾ Steensby: Orig. Esk. cult., S. 216

V.

Stedlige Særtræk.

Grønlandske Kulturprovinser. — Vi har nu fulgt Eskimoerne til Grønlands Kyster. Paa det udefra medbragte Kultur-Grundlag, befrugtet af yngre Kulturbølger, er de forskellige Kulturprovinser i Grønland vokset frem, og vi kan ikke slutte uden at kaste et Blik paa disses Ejendommeligheder. Der er i Grønland fire vel afgrænsede Provinser, hver med sine Særtræk: Kap York-Distriktet, Vestkysten Syd for Melville-Bugten, Angmagssalik-Distriktet med Frederik VI's Kyst, og endelig den nordlige Østkyst.

Glemte Elementer i Kap York-Distriktet. — I ældre Tid udmærkede Polar-Eskimoerne sig, som tidligere omtalt, ved at have opgivet Renjagt, Ørredfangst og Sælfangst fra Kajak med de dertil hørende Redskaber. Grunden til dette er ligeledes omtalt, ligesaa at de i 1860'erne lærte disse Kulturelementer at kende paa ny ved Indvandring fra Ponds Bay. Ogsaa paa enkelte andre Punkter staar de Central-Eskimoerne nærmere, end Tilfældet er med de øvrige Grønlændere, f. Eks. ved deres Ukendskab til Uringarvning. Paa den anden Side ligner deres Kvindestøvler, Telte, Tørreriste o. s. v. mest de grønlandske Former, og Boas gaar derfor for vidt, naar han simpelthen indlemmer dem i Central-Eskimoernes Gruppe¹⁾.

Umiakken (»Konebaaden«) mangler i Kap York-Distriktet, men dette forklares vel bedst saaledes, at den er gaaet af Brug under de højarktiske Naturforhold, der tillader Slædekørsel det allermeste af Aaret. I Følge Knud Rasmussen findes der Sagn om, at Umiakken har været brugt i Distriktet, og Ordet forekommer i Stednavne som Umivik, Saunders' Ø.

Gamle Forskelligheder paa Vestkysten. — Vestkysten Syd for Melville-Bugten viser en overordentlig ensartet Kultur. Dog er der en Del Forskelligheder til Stede, f. Eks. i Kajakkens Form. Porsild har sondret mellem 4 forskellige Typer²⁾. Imidlertid mener jeg at kunne skelne imellem mindst 6 eller 7. Konstruktionen er alle Vegne omtrent den samme, men Proportionerne er forskellige. Nogle af Forskellighederne i Kultur er maaske gamle Stammeejendommeligheder. Saavel i antropologisk som i fonetisk

¹⁾ Boas: Esk. Baffin L. and Hudson B., S. 568.

²⁾ Morten P. Porsild: Studies on the material culture of the Eskimo in West Greenland. (Meddelelser om Grønland. Bd. LI. København 1915). S. 121.

Henseende er Beboerne af det nordlige Upernivik-Distrikt noget for sig selv¹⁾. Desværre véd vi endnu ikke, hvorledes det forholder sig i etnografisk Henseende. Visse Ejendommeligheder synes ogsaa at udmærke Befolkningen paa Disko og omkring Kangamiut i Sukkertoppen-Distrikt; men heller ikke de er nærmere undersøgte.

En interessant og meget ejendommelig Stilling synes Julianehaab-Distrikt at indtage. Fonetiske Forhold i den dér talte Dialekt tyder paa, at Befolkningen oprindelig stod nærmere ved Øst-Grønlanderne end ved Vestkystens indfødte²⁾. I samme Retning peger Personnavnene, der nedarves efter bestemte Regler og med en næsten utrolig Sejhed³⁾. Dette passer ogsaa med den Antagelse, at Østerbygdens Ødelæggere kom rundt om Kap Farvel.

pen en Skraaflade, hvorved Kastet bliver sikrere. Dette vakte Beundring hos den daværende Løjtnant Holm's indfødte Ledsagere fra Julianehaab-Distrikt, da de i 1884 iagttog det paa Østkysten. I 1912 fandt jeg denne Forbedring almindeligt indført i Julianehaab- og delvis endog i Frederikshaab-Distrikt.

Udviklingen har da øjensynlig været denne⁴⁾: Først har Julianehaab-Distrikt baade sprogligt og vel ogsaa kulturelt staaet nærmest ved Østkysten; dernæst er det saa at sige vokset kulturelt sammen med Vestkysten, idet Samfærdsels-Forholdene her er langt lettere; endelig er der i nyeste Tid paany sket en Tilnærmelse til Østkysten uden Tvivl som Følge af, at dennes Befolkning søgte Forbindelse med de danske Handels- og Missionspladser paa Vestkysten.

Fig 11. Trædolk fra Nanortalik, Julianehaab-Distrikt. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grønl.)

Nu til Dags er Kulturen i Julianehaab-Distrikt en almindelig Vestkyst-Kultur, men iblandet mange Østkyst-Elementer som Fuglespyd med en enkelt Surring ved Sidegrenene i Stedet for to, lyse Skind til Baadbetæk, Trædolk, med hvilken Sælen faar Naadestødet (Fig. 11) o. a. Disse Elementer er blevet anset for yderligere Vidnesbyrd om et nært Slægtskab med Østlænderne⁴⁾. Det mærkelige er nu, at dette næppe er Tilfældet. De østlige Kulturelementer synes tværtimod alle optagne i ret sen Tid, nogle endog først i Løbet af den sidste Menneskealder. I flere Tilfælde fik jeg Vished om dette i 1912⁵⁾. Mest tydeligt ses det ved en lille Forbedring af den almindelige Kajakharpun. Fra gammel Tid er en Type af de saakaldte Vingeharpuner i Vest-Grønland forsynet med en lille Bentap bagtil mellem »Vingerne«, bestemt til Støtte for Kaste-træet. Ved Angmagssalik bruges i Stedet for Tap-

Den subarktiske Kulturens Udvikling. — Den mest iøjnefaldende Kulturforskel paa Vestkysten er imidlertid den mellem den arktiske Kultur nordpaa og den subarktiske mod Syd. Denne Deling har utvivlsomt intet med den oprindelige Gruppering af Stammerne at gøre. Grænsen falder ikke sammen med nogen Dialektgrænse, og der er en ganske jævn Overgang mellem de to Kulturformer. Endelig er der, som vi tidligere har set, Grund til at antage, at den arktiske Kultur engang har været til Stede ogsaa i Syd-Grønland. Den subarktiske Afskygning er aabenbart udviklet af den arktiske ved en Tilpasning til Naturforholdene. Sydpaa findes den rigeste Sælfangst i Skærgaarden, idet dens Hovedemne er Klapmyds og Sortside, mens dette mod Nord er Ringsælen. Skærgaarden maatte derfor sydpaa øve en særlig Tiltrækning paa Eskimoerne. Samtidig afgiver den lille, nordiske Laksefisk Lodden tilstrækkeligt Vinterforraad til, at den regelmæssige Isfangst inde i Fjordene kunde opgives. Med andre Ord, Bopladserne kan lægges i Skærgaarden. Her maa imidlertid ogsaa Hundeslæden forsvinde, fordi Vinterisen aldrig lægger sig fast saa nær aaben Sø — og saa har vi i Virkeligheden den subarktiske Kultur færdig.

Gamle Former og Særudvikling ved Angmagssalik. — Det naturlige Brændpunkt for Befolkning-

¹⁾ Søren Hansen: Bidrag til Vestgrønlandernes Anthropologi. (Meddelelser om Grønland. Bd. VII. København 1893). S. 203 ff., 229 ff. — William Thalbitzer: A phonetical study of the Eskimo language. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXXI. København 1904). S. 198 ff.

²⁾ Schultz-Lorentzen: Eskimoernes Indvandring i Grønland. (Meddelelser om Grønland. Bd. XXVI. København 1904). S. 303 ff. — Jf. Birket-Smith: Kap Farvel-Distr. Kult., S. 30.

³⁾ Schultz-Lorentzen, l. c. S. 317 f.

⁴⁾ Smst. S. 310 ff., 319.

⁵⁾ Birket-Smith: Kap Farvel-Distr. Kult., S. 21 ff.

¹⁾ Smst. S. 34.

gen paa den sydlige Østkyst er Angmagssalik-Distriktet. Hertil slutter sig Frederik VI's Kyst, hvis desværre ret ukendte Kultur synes at have staaet imellem Vestkystens og Angmagssaliks, men nærmest det sidste Steds. Mange Ejendommeligheder giver Angmagssalik-Kulturen et særligt Præg. Thalbitzer har givet en Fortegnelse over saadanne »Provincialismer«¹⁾. Den er desværre i høj Grad fejlagtig. Porsild har paavist, at næsten Halvdelen af dem kendes fra Vestkysten²⁾, og i Virkeligheden gælder det flere end dem, Porsild nævner.

Nogle af de Kulturelementer, som virkelig kendetegner Angmagssalik, er øjensynlig gamle Former, som har holdt sig her paa dette afsides Sted, mens de paa Vestkysten er afløst af yngre. Saadanne er f. Eks. den korsformede Kajakstol (Fig. 12), der

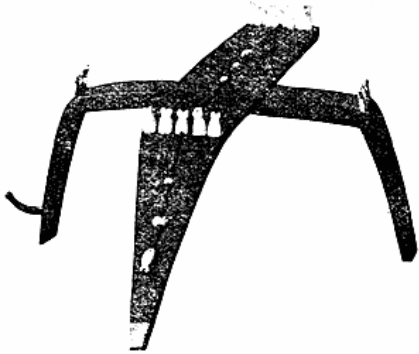

Fig. 12. Korsformet Kajakstol fra Angmagssalik. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grønland.)

vestpaa kun foreligger i arkæologiske Fund, maaske et særligt Snit i Mandens Sælkskinds-Pels³⁾ o. a. Imidlertid maa en meget stor Del af Thalbitzer's »arkaiske Former« ikke betragtes som saadanne.

De fleste af Angmagssalik-Formerne skyldes ganske sikkert en stærk, lokal Udvikling. Dette gælder saaledes de drejelige Spidser paa Isfangst-Harpuner og Lystre, det trekantede Naaleskind, den dobbelte Fangstblære, Mændenes mærkelige Huer o. s. v. Her kan ogsaa nævnes den højt staaende og overordentlig smukke Prydkunst ved Paalægning af Elfenbens- og Skindfigurer (Fig. 13). Ganske vist har den tidligere ikke været helt ukendt paa Vestkysten, men er her aldrig naaet ud over simple Tilløb til Kunst.

Baade Bibeholdelsen af enkelte, gamle Former

¹⁾ Thalbitzer: Ethnogr. coll., S. 728.

²⁾ Porsild, l. c. S. 247 f.

³⁾ Jf. Hatt: Arkt. Skinddr., S. 100 f.

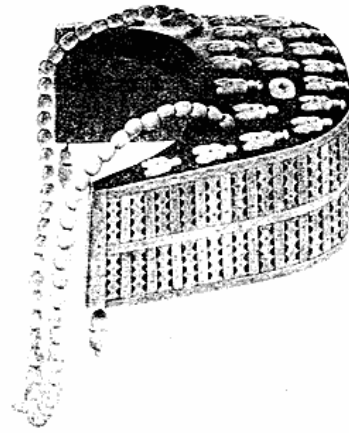

Fig. 13. Øjeskærm med Elfenbensornamenter fra Angmagssalik. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grønland.)

og den lokale Udvikling af nye synes at tyde paa, at Stammen har været temmelig isoleret i lang Tid. Det samme viser Sproget¹⁾. Vi har set, at Forholdene i Julianehaab-Distrikt peger i samme Retning. Aarsagen til denne Isolering maa vistnok søges i Landets Natur. Julianehaab-Eskimoerne kunde langt lettere have Samkvem med deres Stammefrænder i det nærmeste Bebyggelsescentrum paa Vestkysten (Godthaab-Distrikt) end med Angmagssalikkerne, idet Afstanden vestpaa er meget kortere, og desuden enorme Mængder af Drivis, farlige Forbjærge og udstrakte Bræer kappes om at gøre Frederik VI's Kyst til en af de mest ugæstfri Egne i Grønland. Desuden havde Østlændingerne ingen Handelsvarer, som Julianehaab-Eskimoerne ikke kunde skaffe sig norfra (Vegsten, Hvalbarde, Hvalros- og Narhvalstand.)

Fig. 14. Pilespidser af Sten fra Angmagssalik. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grønland.)

Enkelte almindelige, eskimoiske Redskaber var før ukendte ved Angmagssalik. Bue og Pil brugtes ikke. Grunden var sikkert den simple, at Rensdyret, det vigtigste Landvildt, allerede i gammel Tid var udryddet paa den sydlige Kyst. Pilespidser af samme Type som Vest-Grønlands (Fig. 14) er der-

¹⁾ Thalbitzer: Phonet. study Esk. lang., S. 202.

imod fundet¹⁾, og Bue og Pil omtales ikke sjældent i Sagnene. Betydelig vanskeligere er det at forklare, hvorfor Fiskekroge ikke anvendtes, da de dog fra gammel Tid kendtes paa Vestkysten og endog blev brugt paa den sydlige Østkyst et Par Dagsrejser fra Distriktet²⁾. Øksen var ligeledes ukendt ved Angmagssalik; men et Par Økseblade af Sten er fundet³⁾.

Gammeldags Kultur paa Nordøst-Kysten. — Kulturen paa den nordlige Østkyst, saadan som vi kender den fra arkæologiske Undersøgelser, afviger stærkt fra Angmagssalikkernes. Redskaberne tyder paa en ret sen Bosættelse. Paa den anden Side mangler de ejendommelige Nydannelser her. Arkæologerne har fremdraget Rester af en Kultur, der maaske mest minder om den paa den nordlige Vestkyst i Tiden kort før Evropæernes Komme. Dette strider ikke mod Antagelsen af en sydlig Indvandring. Forklaringen synes ganske simpelt at være den, at de nyere Elementer fra Angmagssalik ikke er naaet saa langt nordpaa.

Bendix Thostrup, som overtog det arkæologiske Arbejde paa »Danmark«-Ekspeditionen efter Mylius-Erichsen's Død, skelner mellem tre Beboelsesperioder paa denne Kyst, idet han dømmer efter den Tilstand, hvori Vinterhusene er bevarede⁴⁾. Han mener, at den ældste Indvandring fandt Sted Norden om Grønland, de sidste, som ikke er skarpt adskille, derimod fra Syd. En nordlig Indvandringsvej kan nu ikke antages; men ellers har Thostrup muligvis Ret. Dog maa det tilføjes, at de arkæologiske Fund, hverken støtter eller svækker Hypotesen⁵⁾, da desværre ingen af de for ældst ansete Ruiner blev omhyggeligt undersøgt.

Grønlandske Fællestræk. — Skønt der saaledes i Grønland findes fire, store Kulturprovinser, har dog i det mindste de nu beboede Omraader visse Elementer fælles, der adskiller dem fra det øvrige Eskimo-Omraade. De høje, snævre Kvindestøvler og de tilsvarende, korte Benklæder (Fig. 15), Teltet med Ramme fortil, den firkantede Tørrerist o. a. kendes baade ved Kap York, paa Vestkysten og ved Angmagssalik, men er ukendte uden for disse Egne. Lader vi Kap York-Distriktet ude af Betragtning,

er der langt flere særegne Træk i grønlandsk Kultur: Vinge-harpuner, Kajakstol, Kastetræ med Gennembo- ring bagtil i Stedet for Tap o. s. v.

Uden Tvivl skyldes denne Overensstemmelse en Udveksling af Elementer mellem de forskellige Egne. En særlig Betydning synes de store, aarlige Møder paa kendte Fangstpladser at have haft.

Fig. 15. Gammel Kvindedragt af Sælskind fra Frederik VI's Kyst. Nationalmuseet. (Efter Medd. om Grøn.).

Hver Sommer og Efteraar blev de smaa Taseralik-Øer ud for Nordre Strømfjord paa Vestkysten besøgt af Eskimoer helt nede fra Kap Farvel og fra Disko-Bugt¹⁾. Ofte varede Rejserne flere Aar. Nu

¹⁾ E. Thorhøllsen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands søndre Distrikt, hvilke han som Vice-Provst visiterede 1774—75. Ved Louis Bobé. (Det grønlandske Selskabs Skrifter. Bd. I. København 1914). S. 97.

¹⁾ Thalbitzer: Ethnogr. coll., S. 499.

²⁾ Vestgrønlandere Kateket Hanséraks Dagbog om de hedske Østgrønlandere. Ved Signe Rink. København 1900. S. 11.

³⁾ Thalbitzer: Ethnogr. coll., S. 497 ff.

⁴⁾ Thostrup, l. c. S. 335 ff.

⁵⁾ Thomsen: Implem. and artef., S. 485 f.

til Dags er Fangstrejserne langt fra saa omfattende; men jeg traf dog i 1918 paa Taseralik Folk fra de fleste Bopladser i Egedesminde- og Holstensborg-Distrikt. Fra Taseralik drives en indbringende Helleflynder- og Hvalrosfangst. Aluk-Øen paa den sydligste Østkyst nær Kap Farvel var Mødested for Eskimoerne fra Julianehaab-Distrikt og Frederik VI's Kyst, idet de samledes dér for at fange Sortsider¹⁾. Desuden plejede de sydlige Østlændinger at drage til Únartog i Julianehaab-Distrikt for at fiske Lodder²⁾.

Polar-Eskimoerne plejede i gamle Dage at tilbytte sig Træ fra deres sydlige Naboer imod Fugleskind og spæksyltede Søkonger³⁾. Eftersom de indvandrede senere end de andre Grønlændere og Samkvemmet desuden blev afbrudt, er det rimeligt nok, at de har modtaget mindst af det fællesgrønlandske Kulturgods.

Det er interessant at se, hvorledes man den Dag i Dag kan følge et Par Kulturstrømme paa Vestkysten. Den ene er den allerede omtalte, der har ført en Del Elementer af Østkystens Kultur omkring Kap Farvel. Den anden omfatter nogle ganske nye Redskaber: Bøsepose, Skydesejl og »Ror« til Kajak. Steensby har kunnet paavise, at

¹⁾ Graah, l. c. S. 70.

²⁾ Cranz, l. c. S. 346.

³⁾ Kn. Rasmussen: Grønl. l. Polh., S. 67.

de fra den nordlige Vestkyst har bredt sig sydpaa¹⁾. Desuden har enkelte vestlige Elementer fundet Indpas ved Angmagssalik og Kap York. —

Et Blik paa Fremtiden. — Jeg har nu forsøgt at give en Oversigt over vort arktiske Bilands Etnografi. Men det er klart, at der endnu mangler saare meget i at faa Rede paa den grønlandske Kulturs Historie selv i Hovedtrækkene. De nærmest foreliggende, etnografiske Opgaver i Vest-Grønland vil formentlig være en Undersøgelse af Distrikterne Upernivik og Sukkertoppen; men ogsaa Disko trænger til nærmere Udforskning, og gaar vi uden for Vest-Grønland, frembyder Polar-Eskimoernes materielle Kultur et hidtil kun lidet opdyrket Felt. Det arkæologiske Arbejde, der endnu staar tilbage, er simpelthen overvældende; men de største Problemer maa her siges at ligge paa den sydlige Del af begge Kyster, først og fremmest i Julianehaab-Distrikt, hvor Øst og Vest mødes, og hvor Nordboruinernes Tilstedeværelse maa anlages at kunne give Mjlder til Tidsbestemmelse. Etnografisk og navnlig arkæologisk er der saaledes endnu uoverskueligt meget at gøre. Det er imidlertid et Arbejde, der maa gøres — og som maa gøres af Danske!

¹⁾ H. P. Steensby: Etnografiske og antropogeografiske Rejsestudier i Nord-Grønland 1909. (Meddelelser om Grønland. Bd. L. København 1912). S. 141 ff.

Vegetationskort over Sydamerika.

Af

Dr. phil. **Martin Vahl.**

Blandt de Naturforhold i et Land, som skaber dets Erhvervsmuligheder, er nogle af mere topografisk Natur og har sin Aarsag i Landets geologiske Udviklingshistorie. Saadanne Naturbetingelser er f. Eks. Forekomsten af gode Havne og sejlbare Floder, mineralske Rigdomme, Jordbundens bedre eller ringere Kvalitet o. s. v. I Modsætning til disse Naturforhold, der mosaikagtig afløse hverandre over større eller mindre Landstrækninger, virker de klimatiske Naturbetingelser ensartet over større Landomraader. — I sin Behandling af Naturforholdenes

Indflydelse paa Planternes Udbredelse har *Drude*¹⁾ betegnet de Aarsager, der skyldes Jordbunden og Terrænet, som topografiske, de der skyldes klimatiske Forhold som geografiske.

Landenes Naturbetingelser for Trafik og Produktion af mineralske Raastoffer skyldes væsentlig topografiske Aarsager, eller naar det er Aarsager, som virker ensartet over større Landomraader, idet disse har haft en ensartet geologisk Historie, saa

¹⁾ Pflanzengeographie. Stuttgart 1890.